

Đurđa Otržan
Izbor iz poezije, proze

Amerike

Išli su u Amerike
Tako smo govorili
tako su govorili,
Di? U Amerike

Išli su u Amerike
Ostavili kuće, poja, prazne posteje
Odnili kufer, lancune i petrolejke
Išli su u Amerike
K'o da gredu ne znam di
Di su bili?
U Amerike?
Mučidu,
mučidu
šterike

KAO APOTEKARICA

Kao apotekarica
važem riječi,
kao da važem, život i smrt
Vaga je od zlata,
ali nije moja.

Posudili su mi je
jer sam obećala
da ću je brzo
vratiti.

Ali nikako da izmjerim
koliko mi je potrebno
na lijevoj, a koliko na desnoj
strani pjesme
da se vaga umiri.

Kao apotekarica
smrdim na kamfor
i važem.

Možda i namjerno
otežem
jer ako je umirim,
doći će po nju
a onda više neću moći
pisati pjesme
bez vage i kamfora.

Kao apotekarica
postajem pomalo
kratkovidna.

Kao apotekarica
dajem bombone
kad nemam sitnoga.

Ćuk

Ćuk je znak noćnog smiraja. Ne čuje ga se ondje gdje nema potpune tišine, ili barem one tišine koju ističe zrikanje zrikavaca. Jer da bi tišina bila čujna, potrebno je dodati malo zvuka kako bi sve ostalo došlo do izražaja. Kako bismo osvijestili prazninu drugih zvukova. Kada takva tišina nastupi, javlja se ptica koja umeće još jedan akcent tišine u posvemašnji zvukolik. Tajnim načinom, proizvede taj onomatopejski zaziv vlastitog imena, ću—uk, kao lijepa riječ ćuh, kada nešto dopre do našeg osjetila sluha, nešto čujemo, ali prestane prije nego li stvori bilo kakav identitet. Noći na otoku su mirne. Noći na otoku su tihe, vrve svojim tihim životom zvukova koju su svi kao izišli ispod morske površine, tek mirno bruje i omogućavaju zrikavcima da broje kratke treptaje u vremenu. Taj veliki dirigent malog tijela i još manjeg grla osluhne trenutak u kojem prosudi da tišini noći treba dodati još tišine i tada se oglasi. Ubaci još jedan pjevni pijuk i nastane takt praznine, koji, ponovljen u pravilnim razmacima, čini noć tihom, najtišom. Čuti ćuka znači da je noć dosegla svoju najdublju crninu, ugaslih obličja i transformiranih zvukova. No, začuje li se truba automobila ili zvuk drugog stroja, ćuk zanijemi. On se povlači pred neorganskim zvukom, otmjeno, aristokratski, poput slavuja u proljeće koji zanijeme kada se oglašavaju žabe iz močvare. Dugo mu treba da odluči kako je taj reski prekid njegovog dubokog noćnog sata samo iluzija, privid, a noć je opet, kao i prije, u domeni njegovih melodičnih odluka. I tada nastavi, pa možemo biti sigurni da se brujanje automobilskog motora zadugo neće čuti jer on tajnim načinom zna to predvidjeti. Ako se nije javio nakon što je automobil prošao, to znači da on očekuje još neorganskih zvukova i nikada se ne prevari. Kao da odbija ući u bilo koji sloj noći, osim kad osjeti da se sve opet sleglo u dubinu. Svaki ćuk ima svoj sat, svoj puls. Svoje mjerilo vremena tišine. Kad dvije ptice umeću svoje akcente tišine, onda nastaje poseban osjećaj prostora jer se po njihovom glasanju i pijukanju može odrediti gdje su, na kojoj strani pijuče jedan, na kojoj drugi noćni sat. Za razliku od automobilskih zvukova, ćuka ne smetaju ljudski glasovi, iznenadni plač novorođenčeta iz sobe s otvorenim vratima terase, svađa mačaka, noćno glasanje magarca. Ćuku sve to ugađa strune bolje i trajnije. Ćuk zapravo ne voli biti sam, on je poput basa ili baritona u nekom nevidljivom noćnom zboru, tek kad su svi njegovi zvukovi iz okruženja prisutni, onda im se i on priključi. U oblačnim noćima nećemo ga čuti. Za njegovu glazbu nebo mora biti vedro, a sve zvijezde vidljive. Zato ga možemo slušati kao puls nebeskog sata koji svoje kazaljke ima među zvijezdama, a odbrojavanje trenutaka tišine, ovdje među ljudima, na zemlji, na nekoj grani, u nekoj mirisnoj krošnji, gdje ga nitko ne vidi, ali ga svaki živi stvor čuje.

Doći mlad u ovaj stari svijet

Doći mlad u ovaj stari svijet
ponovo namjestiti satove
poravnati horizonte
zagaziti dublje
bez žurbe.

Utvrđiti štete
zatečene, tuđe
svaki dan
nastaviti započeto
osvijetliti prošlo
i krenuti u potragu
za povratkom.

Snivati javno
pa, doći mlad
u ovaj stari svijet
kao vijest.

Duša ljeta

U svjetlosti munje
Sanjat ću svoj život
Na terasi od gline
Svoje posljednje zime

Svi moji dani kad proteku
Odvijati ću unatrag sve svoje čine
I skočiti ponovo na rivu daleku
S koje su tekle sve moje plime

Bar da znam dal' će se ponovit
I kakvo ću dobiti ime
Hoću li moći ostati vjerna
Ljubavi svijeta koja vodi kroz tmine

Džeparac

Tužno je ako živite od džeparca, ali sretni ste kad ga dobijete. Kako objasniti taj paradoks? Počnimo od najbližega, džepa. Svi mi imamo neki džep. I ma koliko velik bio, skriven ili vidljiv, nije dovoljno velik za sav novac koji bi nam eventualno trebao ili bismo ga željeli imati. Znači da se uvijek radi o malim količinama novca, onoliko koliko stane u džep. Ali džeparac je i neodvojivo vezan za slobodu. To je slobodan novac, ne proizlazi iz nužde. Neki ga doduše moraju zaraditi, ali taj je suodnos proizišao iz neke slobodne odluke. U tome je džeparac najbliži ljubavi. Partnere, na sreću, biramo iz slobodne odluke, i ljubav pružamo iz slobodnih izbora, a ne po nuždi, nadam se. Ta tijesna veza s ljubavlju pozadina je osjećaja da nam je džeparac simpatičan, dapače, jako simpatičan, jer nam je zapravo dar. A i kad primamo džeparac, onaj koji nam ga daje, ima dobro mišljenje o nama, nagrađuje našu skromnost kojoj tako malo treba da se sretno nasmiješi kad se spomene mogućnost džeparca. Njegova komercijalna sestra napojnica nije te sreće da nam je tako simpatična kao džeparac koji je slobodan kao ptica, jer nema nikakvog očekivanja. Napojnica može biti povod, a često i jest, zlovolji, i nezadovoljstvu. Sa džeparcem nikada niste nezadovoljni. Jer ako ga i uporabite da biste nekome nagovijestili da vam nije dovoljno platio za trud, poruka će biti dvojako protumačena: premalo je novca, taman da stane u džep, a i to je uvreda za mili džeparac jer on je slobodan novac, on je metafizički dodatak vašoj zemaljskoj sreći, ali u jako fizičkom izravnom obliku. I proizvodi sreću. Džeparac nije, kao zarađeni novac, namijenjen tome da ispuni neku funkciju. Kako ste ga slobodno dobili, tako ga slobodno možete i trošiti. Stoga, baš kao i džepovi, nema naznaka da će tako brzo izići iz naših života.

Davao

Ne znam imate li simpatija za njega kao Rolling Stonesi, ali kako je bio glavni akter jedne od prvih ljudskih drama u nadzemaljskom raj u Adama i Eve iz kojeg su zbog njega prognani na Zemlju, moramo ga uzeti u obzir od početka svijeta i ljudskoga vijeka. O njemu se i govori i piše jednako tako dugo, bez iznimke, u svakom književnom razdoblju naše ljudske kulturne povijesti. I nekako uvijek znamo da je to taj nečisti palatal, nešto između d i j, neka nečista sila koja uzima na sebe raznorazne oblike, ali uvijek se oda svojom pradavnom, nepromijenjenom metodom. Prvo vas zavede da iz D padnete u J, sa stabla na zemlju, barem ga tako prikazuju na prvim slikama iz Biblije, omotanog oko grane na rajskom drvetu, a onda vas napusti. To je jedna, kobna metoda, koja nikako da dođe u pamet ljudskom rodu. A druga je da se pravi naivan, i taman kad mislite da ste se složili oko nečega on posegne za nekom starom metodom, laži, krađom ili destrukcijom, a vi se, naravno, niste osigurali na vrijeme jer se ne možete u svakoj stvari prvo dosjetiti: čekaj, prvo da se osiguram od onog nejasnog druškana koji vreba na moju naivnost. I onda nagrabusimo kao Faust gdje je naširoko opjevana ta ljudska osobina da ne računa na đavla. A on, kako kaže Biblija, iskušava, i zato postoji da nas stalno iskušava. I dok god budemo oholi i ne priznali mu glavno mjesto u našoj drami pada iz zemaljskog raja, imat će nas u šaci. Ono dobro u njegovim kušnjama jest to da ne želi slavu za sebe, već želi da proslavi našu nesavršenost kada smo promašili, izgubili, uzoholili se i slično. No, ja imam jedno pitanje za njega. Nije li on malčice stariji od nas ljudi, kad su ga i Eva i Adam već zatekli u raj u, i to izgleda kao jedino društvo u onom idealnom krajoliku? Pa prema tome, treba poštovati starije i ne zaboraviti da je uvijek tu i vreba priliku kad ćemo zatajiti, misleći da njega nema.

Gradovi

Gradovi dišu poput spavača snivajući ljudske snove. Okreću se u snu, otpuhuju noću, zastenju pod teškim teretima prenapregnute prometne probave, šute nedjeljom i blagdanom, pa se okrenu na drugu stranu i dišu mirnije.

Oblače svoje krošnje u proljetne svježje lisnate haljine, spremaju se na počinak u jesen, zdvojno zimi naprežu egzistenciju.

Na obalama se ljeti pruže u more brodicama i motorima; najljepše sanjaju.

Gradovi-spavači.

Dišu, udišu i izdišu ljudsku volju. Napušteni dišu nečujno u nadi ponovnog buđenja. Na brzinu sklepani kratko, astmatično; trzaju se u snu kad nitko ne gleda. Kraljevski gradovi i zahrču od turističke ugođe, a mali gradovi? Mali gradovi čeznu za selom.

Otočki gradovi dišu kao školjke bisernice, iznjedre bobice maslina, grožđa, manjige, nara, podno tvrdih gradina zaboravljenih predaka.

Šepire se na razglednicama, screensaverima, posterima diljem svijeta. Prešutno pristaju da ih se nudi, prodaje, prekraja po kvadrantima, otkopava poslije tisuća godina, vješa po zidovima, prozorima vlakova, brodova, po autobusima, na Internet siteovima. Gledaju nas iz rokovnika, reklama i spotova. Mali uzorci raja na zemlji, novih ulaganja, otkrića, doživljaja, stvaranja i nadasve– građenja. Rast, rast, rast, po svaku cijenu da im se opravda ime kao simbol– grad-nje, pregradnje, izgradnje, dogradnje, nadogradnje, zagrađivanja.

Gradovi nas trebaju. Kao lutka djevojčicu da je uredi, presvuče, kao vječno mladunče trebaju njegu i brigu. Da ih popravimo, osvježimo, učinimo sličnima sebi i prekrijemo novom modom, novim izgledom, novim slojem sadašnjice, stari izgled zamijenimo novim, ne nužno boljim i ljepšim, ali što sličnijim nama. I da ih zapustimo ili napustimo, izgorimo ili srušimo, pregradimo, dopunimo, jer tada se na trenutak probude, pa im novi san zatvori oči.

Gradovi osvajaju. Požudno, vrebaju nas i hvataju u razoružavajuće zamke, zaskaču nas svojom biti obučenom u prolazni ljupki prizor, i to začine: palačinkama, sladoledom, pralinama, avokadom u čokoladi; preliju preko svega ugošćavajuću slast. Osiguraju se da bar jedno osjetilo zapamti, veže se, vrati.

Kad nam otvore vrata pa uđemo, pokazuju nam svoje rane, gdje ih boli, diče se zlatom i baršunom stanovnika koji žive tek u njihovom sjećanju. Nude igru u novim cvijetnjacima i parkovima, srame se svojih uneređenih dijelova, pozivaju nas da osmotrimo nebo i zgodan klimatski čas; potpuno su predani, ravnodušni na simpatiju, ne zamjeraju antipatiju. Prostorišta moći i nemoći.

Ispitujemo ih. Možda baš tu, nešto davno u pripremi, možemo realizirati. Ispitujemo : kako pati, kako se veseli, kako pokapa svoje žitelje, kako ih prevozi i spaja, ima li tu, baš u ovom gradu, neka iskra koja će nam upaliti tihi plamen koji će se razgorijevati u budućnosti i staliti nas, stopiti u duši sa gradom koji nam se nasmiješio. Drag nam je i

volimo ga jer nam je omogućio nešto o čemu možemo razmišljati, imati poticaj i podijeliti to s drugima.

Imenima svojim, izdižu se iznad obitelji i prijatelja, Uljuđuju prostor životnih doživljaja na grupni, a ipak jedinstven način. Grupiraju sve što im pripada u našem iskustvu: Peking, Prag, Sofija..., i na to stave ime, baš poput čovjeka. A pod tim imenima svatko nosi svoju grupu doživljaja, baš kao što ljudi istog imena žive brojne različite živote.

Gradovi su odslik našeg vremena. I samo nama pripadaju. I mi njima. Sve više opstaju kao središte, centar. Postavili smo city centar kao vlastite orijentirne točke u prostoru.

Upili su gradski auti značenje zvonika, katedrala, brijegova, utvrda, planinskih vrhova, bazilika, akademija i svečanih spomenika junacima sa obveznim konjima. Slike gradnje pretapaju se u slike kretanja. Preskačemo od jednog do drugog gradskog centra, da bi se doista autentično moderno ponovo nastavili kretati s drugim ljudima, drugim načinom, u njihovom smjeru.

Unutrašnji ring, vanjski ring, obilaznica, ravno u centar, to su kote društvenosti, osjećaja pripadnosti zajednici. Vičemo, javljamo se, zviždimo, trubimo, preglasno tutnji glazba u našim vozilima, takoreći, kretanjem komuniciramo, dajemo znak da smo tu i mi. Tražimo od gradova da nam uzvrate pažnjom, da nas pimijete, odvoje nešto svoga blaga za nas.

Pjevamo im: Djeca Pireja, Tri novčića u fontani, U Heidelbergu srce ja izgubih, Manhattan transfer, Salisbury Avenue, Winchester chatedral, Bečka krv, Unter den Linden, O, Champs Elisee, Zagreb, Zagreb, Opatijo bajna i nima Splita do Splita.

Pjevamo im u staru slavu, našu i njihovu. Jeruzalem nam je svet, a Rim smatramo vječnim.

Gradovi su prozaični spavači.

Tjeramo ih da sanjaju naše volje, volje za kretanjem, mirovanjem, volju za odmaranjem, izlaganjem, predavanjem, kupanjem i volju za osiromašenjem (najčešće drugih), volje za skupljanjem, gomilanjem, volje za budnim djelovanjem.

On je jedan, a mi se izmjenjujemo. I bit će ga dok god bude nas koji se u njemu izmjenjujemo.

Gradovi nikoga ne tjeraju. Oni samo primaju.

Benzinski vjetar nas šiba sve.

Intimnost

Za intimnost je potrebna ljubav, kao i povjerenje za prijateljstvo. Gubitak ljubavi ili povjerenja ne ruši ove preduvjete. Za intimnost je potrebno da imamo intimu i da uočavamo intimu onog drugog, važnog drugog. Ili cijelog svijeta ako smo je ponudili na internetu kao robu s opasnošću da bude precijenjena ili podcijenjena. Intima nas nikad ne napušta. Ona je ono što uvijek nosimo u sebi, ili bolje rečeno, ono što mi jesmo. Ona posebna supstancija izmiješanih atoma u molekuli posebne konfiguracije. Hrani se slikom koja nas privuče, glazbom koju želimo glasnije poslušati, licem u koje se želimo zagledati. Sastoji se od naših svojstava. Jesmo li hrabri, poslušni, odvažni, marljivi, kao i od naših slabosti. Zato intima treba istinu o sebi da bi se usavršavala. Treba i komunikaciju s vanjskim svijetom da bi se razvijala. Ali tu gradi zaštitu i zidove, čuva se od otvaranja onima koji su zauzeti samo sobom i nemaju zanimanja za nas. Tada se intima povlači u sebe i tješi mišlju Iris Murdoch: „...ne trebam društvo. Dovoljno je strašno što istinu moram reći samoj sebi.“ U intimi postoje polja koja si dopuštamo otkriti, manje ili više, i ona koja nikada ne otkrivamo, a nisu tajne, već nazovimo ga radni proces na sebi. Iscrpljujuće studije govore o kraju intime u današnjem društvu, o raspršenosti i fragmentaciji, a već je početkom 20 stoljeća u romanu „Čovjek bez svojstava“, jedan lik Roberta Musila izjavio: „Osjećam se kao da su mi iščupali intimu i napuhali me do neviđenih razmjera.“ Je li već tada prije stotinu godina uočio da intima više nije društveno očekivano stjerana u krug obitelji i doma, već je izvučena van, da se gradi, razgrađuje i opet uspostavlja. I ako je svatko premješten van sebe da sebe gradi, kako će usmjeriti svoju ljubav i pozornost prema drugom koji je u istoj, povijesno datoj, situaciji. Stoga bi svaki od beskrajnog miliona blogova i profila trebao započeti oglasom „Usamljen, ali ne svojom krivnjom“. Jer ono što je intimi potrebno je podrška, iskrenost, blagost, opraštanje grešaka, velikodušnost i nadasve, unutarnji osjećaj koji nam govori kakav je ovaj drugi čovjek i što mu treba. Intima je pogođena jer je njoj mjesto unutar nas, duboko u nama samima, a društveno je izvučena van nas kako bi se na njoj zarađivalo. Profit stoji iza svake izlike da je globalno komuniciranje dobro. Jest dobro za onoga tko ubire zaradu. A oni koji traže partnera za bilo što intimno, makar odlazak u drago izletišta, opet kako studije pokazuju gube vrijeme, jer 90 posto internetskih spojeva se ne ostvaruje nego ostaje na pola puta, završava u neodređenom limbu, gdje se ni jedna strana ne usudi ići dalje. Pridjevi topli dom, topla riječ i druge nikada izmijenjene fraze su zapravo točne, jer odaju preduvjet u kojem se intimnost može postići, ako ne za ljude onda za udomljene životinje, jer, kako je jedna vlasnica psa pojasnila zašto drži životinju: „Da mi se barem netko razveseli kad me vidi“.

Intimnost je mjesto za ideale gore opisane. Da nas netko prihvaća bez uvjeta da budemo nešto drugo od onog što jesmo, ali tu je još jedan preduvjet: da barem donekle znamo što jesmo, što zastupamo, kakvog smo morala, što nam treba, a što nam ne treba, dakle, da sve to što tražimo od drugog najprije primijenimo na sebi samima: da budemo sebi

podrška, da poštujemo dobrog čovjeka u sebi, da uočavamo greške i opraštamo si da bi mogli napredovati, da ne budemo oštri prema sebi nego blagi, jer ako to ne napravimo, gubit ćemo se u pokušajima veza koje neće postojati zbog sebe samih, nego će biti reinstalacija starih stereotipa i nećemo imati spoznaju o tome kakav je zapravo onaj drugi. Iluzija da samo jedna osoba može posjedovati sve opisane osobine i donijeti nam na gotovo sve što nam treba, je već davno odbačena, ali ipak, ta jedna osoba smo mi sami. Prvo kad izgradimo sve te osobine prema sebi samima, onda se možemo ogledati za drugom osobom, pa ćemo tada naučiti da onaj tko nije u sebi našao ljubav, je ne može ni dati. A bez davanja nema intimnosti. Da bismo razlikovali želi li nam netko dobro ili ne, prvo učimo na sebi. Koliko smo dobri prema sebi. Dobrotom prema sebi ćemo se i upoznati i orijentirati u vanjskom svijetu. Zapažati i osvještavati intimu po njenoj odsutnosti, danas je kronično stanje. U društvu prekarijata čovjek se shvaća kao biće srednje dobi, bez djece i roditelja, bez ikoga o kome treba brinuti, što naprosto nije istina o čovjeku, niti bi ga bilo kad bismo bili takvi nekakvi poluroboti, stalno na raspolaganju poslodavcima koji nas mogu odbaciti kad im se prohtije. Priznati da čovjek ima intimu i da je dobro čuva, prvi je korak silaska sa razapetosti takvih „povijesno danih“ činjenica. Čovjek ju je uvijek imao, ona je sama njegova, jedinstvena supstancija. Ana Karenjina i Ema Bovary su otkrile da im vanjsko ne daje dovoljno, a još nisu bile razvile sredstva mišljenja i osjećanja kako da sebe same vide i razvijaju i da one nešto doprinesu tom vanjskom svijetu. Stoljeće kasnije situacija je još teža jer se niječe da je ljudima išta potrebno osim sredstava za goli opstanak. I zadovoljavanje nagona. Netko će lakše opstati ako sa sobom nosi svoj mali bambus ili neku drugu stvarčicu koju voli, poput dječje dekice. Intima nije nešto što se dopušta, što može i ne mora biti. Ona je uvijek tu, obrađena ili sirova i više na svim ekranima da je gladna i traži da je se nahrani. Umjetnik ima sredstva zanata kojima formira i formulira svoju intimu, svoj krug ideja i sklonost, pa makar je tehnologija stvorila pomagala koja kao da su skinula odgovornost sa ljudi da moraju izučiti kako sebe izražavati, to je varka, jer se izražavati sebe uči. Na sebi. U svom unutarnjem prostoru. U svom unutarnjem toplom domu, toplom riječju. Bez odbacivanja i bez ironije.

Jesen

Na bregu pušlek crkvice stoji
bele, i kak v mehlu zavite.
Orehi zibleju spomine.

Na tem bregu kušnut bi se šteli
nebo, oblaki i vinograd zeleni

al' tam v dolini, kravica več muče
i vleče nebo k sebi,
da tam, v štali, tiho, kak' i ona bude.

Tam, mal' dalje, kokice več spiju,
svinjogojstvo dela, traktor ih še pela.

Crkvica na bregu
po navadi zvoni.
A v koprivu pod oblokom
mišek se je skril.

Miran dan za mirne ljude

I.

Evo jedan miran dan za mirne ljude
asfalt se topi, sunce žari
oleandri bi prema svjetlu,
lirika zarobljava.
Oooooo, ne znaš li kako je to biti
u životu za dva broja premalom i prevelikom, istovremeno?
Živimo ratnički nemirno i asfalta nema
nego jurimo po njemu, sunce zavija na
okukama, a mi zurimo, mi
zujimo kroz otvorene prozore,
svi padamo, nitko se ne gubi.
Kako dovršeno. Napeto.

I.

Na oblaku ruža

Ljuti što im tijelo otkazuje
traže vječnost na krivom mjestu
gazeći vlastitu sjenu.

Dani podijeljeni, dani dugi,
kamo idete po snagu, vikendom?

Skriveni u pruću, izbjegavamo pljačku.
Pruće s početka, pruće s kraja, košare
drže stoljeća neopletenih siromaha.

Tegle su stigle na prozore iznutra.
Napredak hladnih zemalja sve je bliže.
Na granicama od betona dokumenti i kontrola,
da, možete ići, sve je u redu dok sličite na
svoju uspomenu pod kišobranom fotografa
u Petrinjskoj tog i tog datuma.

Podigneš pogled u vječnu mijenu
to samo mi dajemo imena vremenu.

III.

Ja nisam odavde
doplovila sam da vam kažem
kako je u Grčkoj sve tiho i zamrlo
i da je red na nama
da igramo drame opstanka,
ali bez dramatike i patnji
koje su davno odigrane,
jer tome su i služile
da ih se mi oslobodimo.

IV.

Dijete od sedam, krije tajnu
o sedamdeset i sedam

Dijete od četrnaest, gleda u
one od četrnaest

Dijete od 21 vidi samo taj
jedan

Dijete od 27 natrag bi na
sedam

Dijete od 35, pita se gdje sam

Dijete od 42 ima najmanju mamu na
svijetu

Dijete od 49 napokon kreće na put

Dijete od 56 pronalazi drugu djecu

Dijete od 63 otkriva tajne

Dijete od 72 unaprijed zna
sljedećih pet i ide polako kao
kentaur kad prohoda

Dijete od svih godina,
nepromjenjivo je znatiželjno
i hoće još

Djeca su tako daleko od nas
jer se stalno kreću

V.

Zrna nanizana na svilenoj niti
melodije
pjesnici zvuka
osluškuju
povijest
čuju svaki put drugačije
dodavši pokoje novo zrno
praizvornoj niti ogrlice
ljepote

VI.

Okrenuti se u smjeru zvuka
to ima smisla

Pratiti šuštanje vjetra u lišću
to ima smisla, jer slijedi
prirodni poticaj.

Tu haiku o smislu otprilike završava.

Poremećaj smisla oprostiti civilizaciji.
Poremećaj ritma bližnjima.

Ili ne nasjedati.

VII.

Nismo došli ovamo da plovimo
niti da plaćamo račune plovidbe,
već da kormanimo.

VIII.

podmazuje se kotač
masnim bolima i dolima
neprestano pristižu nova maziva
on klizi, taj kotač napredniji
od suhe kazaljke na satu
i svaka treba čovjeka
da je pomazi, da je podmaže
uklizi svoj dio truda, preda
sve što je preradio, i
podmazuje se kotač
spoznaje, hoda i veselja
a boli, one zgušnjavaju
glatko dno
zamašnjak nas samih
ne pazi kad staje
na svoje grijače
kroz hladnu vodu opstanka

IX.

Moja je naranča oljuštena
kriške ste pojeli
koru zamirisali i sobu
ništa nije bačeno.
Ja uzgajam bez koštica.
Tek s primjesom vanilije dalekih mora.

Najamnina

„Došao sam sa dvora. Iako to neki ne bi tako nazvali. Najamnina se na dvoru plaća talentom. Na svakom dvoru. Meni je cijena bila previsoka. Zovem se William, William Brade. Napokon mogu bez ustezanja reći kako se zovem. Na dvoru sam bio William ovaj ili onaj, onakav i svakakav, a jedino sam William, kako sam sebe znam. Što za moju umjetnost ne znači ništa.”

Tako sam se predstavio svom sadašnjem meceni. Uzeo me. Plaća me poput čuvara pečata. Tolika mi je odšteta za uloženi talent. Da se nisam oženio, imao bih i više, ali ovako, sve ode netragom što god joj dam. Kad bi barem svirala lutnju ili znala pjevati, pregorio bih to razbacivanje. Ovako, prezirem usud koji nas tjera na ustupke životnog suputništva i još gore, supružništva. Ne napuštaj otok. Njemački su dvorovi preraskošni za tvoju ćud, i na njima se previše jede da bi među gostima našao dovoljno slušatelja za tvoje tercine i quattre. Ako već moraš, idi u Italiju, ali tada me svakako posjeti usput. Ne stoga što smatram Hamburg osobito zanimljivim, već da čuješ moje nove pavane i gagliarde i poneseš ih u ušima prema Jugu. Ali, kako si tvrdoglav čovjek, otporan razlozima, reći ću ti još i to da te ne svjetujem u prazno, da ostaneš u Canteberryju ili da pođeš odmah, jer rat je pred vratima, a tada ćeš teško preko Nizozemske. Ja ću također prije toga svojim putem, ali ću, hvala Bogu, znati na vrijeme, jer, dvor je dvor, mjesto zasluga, uspona i padova, a ponajviše odluka. Sklonem li kneza da me pusti, i ja ću put Italije, jamačno Padova. Ostaj mi u dobru zdravlju i tvrdoj vjeri. Tvoj prijatelj po peru i muzama. William Brade.

Pjesnik i ja

Blistaju dani suzama namreškani
U nadi posvete posvema zakopani.
Ja nisam bio, nego uvijek jesam
Ti tvoju nadu svu meni prikloni.
O, more sinje, zvijezde nepokretne,
Dal' k vama smjeram, il' ste ponad mene
U mijeni krutoj, dirate se nijemo
Dok k meni stremlje drhtaj vaše pjene.
Ja nisam bio, već i sada jesam
A ti se pusti i predaj mi pijesan.
I pjesnik reče:
Da zanijem katkad
Čula bi me bolje
K meni sve se diže
I tebi šalje dolje.
Ti prati disaj i stopu, Ja ću smjer i ljepotu.

II

Namjera ti volja
Želja pustog polja
Kad obrne se moja
Tebi pjesma nova.
Ti moje čedo nisi
Al' nam izvor isti.
Moje breme nosiš
I kroz mene ga čistiš.
Pokoju mi riječ uputi
Ja čujem uzdah svaki
Pokloni mi drhtaj neba
Ja tebi stih laki.

III

Ti meni se prikloni
Ja ću za te skrbiti
I sve brige otkloni

Da mogu te prigrlit.
Na moju strunu ne penji se,
Ona tiha, za te nije,
Na odjek njen, pripremi se,
Da te tuga, jad, ne bije.
Prikloni mi svoju strepnju
Svoju dušu, sav svoj trud,
Ja početak znam i kraj,
Zastat, ja znam reći „kad“.
Prebivat ćeš ti u meni,
Ja u tebi naći hlad,
Oboje smo tajanstveni,
Dok nam riječi teče sklad.
Uvjeri se, ja sam tu
Uvijek znani, odan drug,
Ja molitvu tebi spremam,
A ti meni smještaj, put.

IV

Tebi riječi teku lako
Meni lako svijetli zvuk.
Ja sam tvoje čudo svako
Ti si meni sav svijet pun.
Mi smo dvoje nerazdvojni
Mi vidimo let i Duh
Mi bijasmo i opet smo
Jedan treptaj, iskaz dug.

Pjesnik

Ako u dušu bih zagledati htio
Pobjegljiva, ona vreba, šuti, nijema,
Kao da je nema.
A pogledam li na sve druge stvari
Iz svega drugog se duša javi.

A u tuđu dušu kad zagledat bi htio
Ona virne i sakrije se, čeka,
Pa je vabim svakom drugom stvari
Ne bi li njen vlasnik pravi
Opazio da se i u mene javi
Duša, tek kad pogled na nju ne upravim.

Jer pjesnik bi zračno biće htio
tek kao krilat, cjelovit bi bio.

Pod otvorenim nebom

Galebovi su krstarili dobro im poznatim nebom iznad kanala. Bjelilo luke u daljini koje se naziralo, govorilo je da je lijepo vrijeme pogodovalo veliko broju brodova. Kričalo se posvuda, a nebu, na moru i na obali, pravo podne pred Pireusom.

Pitagora se bez žurbe stade spremati za iskrcaj, nakon dva dana plovidbe od Samosa. U vrevi, na obali zapazi lik koji se isticao svojom mirnoćom, očigledno čekajući baš tu lađu da pristane. „Kako je znao?!” – zaprepasti se mladić, prepoznavši učitelja, radosno iznenađen njegovom pojavom. I prepusti se tom znaku otmjene zaštite kao nadoknadi za muke neodlučnosti proteklih dana i noći. Ferekid mu pruži ruku da skoči na kopno, i tu, radosno se pozdravivši s onim kojega je ipak najviše želio vidjeti u tom času, primijeti da su iza njega spremljeni tovari žita i mjevovi s vinom i uljem, a sluge nošahu košare s hranom u visoku lađu, troredašicu, tik do ove kojom je došao. Učitelj je bio vedar i raspoložen, ali Pitagora nije tog trenutka znao što mu ima reći.

– Heromeneja pozdravi od mene, a ti mi ostaj zdravo, pošteno vladaj u snazi i revnosti, kakav i jesi. I ja odlazim.

– Odlazite? – Pitagora sasvim zanijem, zbunjen. Ferekid mu pride bliže i položi desnu ruku na rame.

– Sve što ti treba imaš u Heromeneju, a ja idem da vršim ono što nam svima treba.

Pitagora je polako shvaćao kimajući glavom i želeći ipak nešto reći, upitno prošapće:

– Svijet je jedan?

– Jedan i nedjeljiv, tako je! – usklikne zadovoljno Ferekid, i naglo ga privinuvši na grudi, isto tako naglo odmakne, čvrsto ga pogleda u oči, blagoslovi, opusti ruke i tako su se obojica gledali časak, a onda Ferekid prvi krene svojim poslom, pa se Pitagora, gledajući za njim, postrance sagne da uzme svoje stvari sa kamene obale, te krene i on. Gužva u luci razdvoji im pute, a sa prve kaskade na cesti ponad zaljeva, Pitagora spazi lađu koja se odvezavši polako okretala spram pučine, i visoko podigavši ruku u znak pozdrava, držaše je tako dugo, dugo, sličan borovima i čempresima oko njega, vitak i uspravan, kao u želji da dohvati Sunce, sve dok mu sa lađe jedan bijeli lik, uspevši se na pramac, na isti način ne odgovori.

Sjećanje

Naš nam jezik omogućuje da više no drugim jezicima vidimo sličnost i blizinu dvaju fenomena. sjećanja i osjećanja. Jer zapravo neka mudrost koja je oblikovala zvukove našeg govora imala je na umu da kad se nečega sjećamo, najčešće nešto i osjećamo ili nas, dok nešto osjećamo, čutimo, to pod-sjeća na prije doživljeno. Tako bi to bilo logički posvema točno i možda čak i obvezujuće, kad se osjećaji ne bi borili za samostalnost pa hoće dovesti na površinu, kad god uzmogne ono čega mu se drago sjećati, ili pak ono neugodno, odbacuje, potiskuje. To je ono čega smo najviše svjesni sa svakim udisajem i izdisajem, ili uzdisanjem, bilo od čežnje ili nelagode. Važnije je, međutim, elementarno sjećanje, jezika, gramatike, svega što znamo o sebi i svijetu. To nam je osnova za svakidašnji život. Bez toga bismo bili ovisni o nekome tko to sjećanje ima ili bismo bespomoćno očekivali neki spas, ne znajući tko smo. Čini se da nas sjećanje čini svjesnim bićima u njihovom kontinuitetu, i bez njega ne bismo bili svoji, ne bismo znali kako sebi reći Ja sam taj i taj, takav i takav, stvorilo me to i to što sam činio ili su mi činili. I kao da za sjećanje nije najvažnije osjećanje protoka vremena, kronologije. Da nas netko voli ili mrzi, znamo „naprosto“, ne biramo neki posebni događaj kojim bismo to znanje potkrijepili. Dijete i mladost sprema doživljaje da bi se imalo čega sjećati. No, kada nam sjećanje nije dovoljno da nas usmjerava na budućnost, na osnovu onoga što je bilo prije, kada započnemo potragu za sjećanjem, to više nije potraga za vremenom, kako bi rekao Marcel Proust, to je potraga za nečim što bi nam oživjelo osjećaj da smo to bili mi, to sam bio ja, kad sam bila svoja ili svoj, doživljaj za koji mogu reći da je moje djelo ili je potekao od mene. Međutim, veliki dio današnjeg događanja nije potekao od nas, već nam je podastrt kao činjenica koju trebamo uzeti zdravo za gotovo. Vezu sa sobom, moramo, dakle, očuvati na razini sjećanja. Da bismo autentično osjećali.

Koliko se čovjek zapravo može sjećati svog proteklog života. Grci su mislili, Platon ponajviše, da smo bića anamneze, zbroj vlastite povijesti bivših života koji se dalje razvija i nadopunjava. Mnemosina kao majka Muza, jamčila je pamćenje za koje ćemo joj se odužiti svim muzejima svijeta. Ne miješa li se i tu samovolja osjećanja koje bi da pamti lijepe stvari, a ispusti neugodne? Optimizam osjećanja je tek dio cjeline doživljaja koja smo proživjeli. On nas svojim kriterijem ugone zapravo nagovara da nastavimo, zavaravajući nas da će i nadalje biti samo ugodno, a realnost zamagljuje. Jer, zapitajmo se, možemo li namjerno nešto zaboraviti? Možemo ne misliti na to, ali svojom voljom to ne možemo proizvesti, iako bismo to ponekad jako željeli. A opet, bez zaborava ne bismo mogli pamtit, vršiti odabir. I u samom tom činu, pronalazimo svoju različitost, posebnost, individualnost. Biramo pamtit ono što nam je još uvijek važno da bismo nastavili živjeti. Sjećanje je naš najintimniji saveznik.

Razgovor s pjesnikom

Bojevi moji, porivi tvoji
Poputbina prava, jedina i draga.
Na krilima si misli, donio sa praga
Sve što si skupio, razabr'o i prenio.
Ja ne znam kako dalje,
Ti svoje znadeš bolje
U krilu tvome ja ću,
Poznat gore i dolje.

II

Kakve rime imaš da me njima diraš
Nisu više dani herojski veličajni
Danas trebam tvoga sluha ćuh
Da na pravu ravan izvede mi Duh.
Tvoja zrelost bajna najviši mi svod
Pod kojim se čuje, svega moga, hod.
Ti stoluj bez brige, ja k tebi ću doć',
U svakoj prilici po savjet ti poć'.
Ti svoj dašak sneni k meni uperi,
Ja ću spremno primit sve što mi povjeri.
U moje biće struji
Tvoja bit poslana
Ja nemam drugog stvora,
Do tvoga pera smisljena.

Zanat

Što definira skladatelja?

"Teško je biti skladatelj danas. Teška je njegova pozicija, jer on brine. On brine o svemu, o svijetu, o ljudima, o životu. Teška je naša pozicija, jer je opterećena povijesnošću" (Jesper Nordin, 1977.-)

Što je ta povijesnost? Arhitektura. Bez urođenog, dovršenog smisla za građenje nevidljivih oblika i to društvenih oblika, ukoliko se ne radi o homofoniji (a i tada ona ima svoje mjesto i ulogu u široj konstrukciji), ne rađa se nagnuće ka skladanju. Znati stvarati plohe, točke, nosive mase, podloge, krovišta, svladati glazbene oblike, pretpostavka je da se sklada, to će reći stvaraju vlastiti oblici putem *proporcija*. U odnosu na ono gore i na ono dolje. Trostavačna simfonija kao *zabat*, četverostavačna kao *pilastrum*, nosivi stupovi krovišta hrama. Kao zadnji odjek helenističke i gotske mistične pobožnosti.

Furiozno razmetanje stavcima simfoničnog četverostavačnog tijela početkom 19.stoljeća, govori "zbogom" gornjem postavu. Imati arhitekta u sebi koji će ostavljati forme iza sebe, nije dovoljno. Da bi one postale žive, potrebno je imati urođen smisao i za modu, oblike koje donosimo u svijet. To mogu samo oni arhitekti koji znaju da je sav građevni materijal tu tek da se zaštiti *timel*, ognjište kuće. Bez ognjišta kuća ne živi, bez kandila hram je beživotan. Ma kako frivolno zvučale fraze iz Shawovog "Pigmaliona" o "iskri božanske vatre", baš to je ono što daje opstanak svemu. Skladatelj, koji je to po unutarnjem pozivu, zna gdje je *timel*, a materijal je povijestan. Danas je to svijest o vlastitoj povijesnosti. Ona daje formu svem lutanju.

Bergamo gradi iz kamena. Grubo klesano ili fino brušeno, kamenje čuva od iskušenja zastranjenja u afektivno. Povijest hrvatske glazbe opterećena je krajnostima. Od kolektivne ekstaze "Simfonijskog kola" do mračnih diptiha i Gospinih plačeva na drugoj strani klatna. Umjerenim je putem išlo malo skladatelja. Netko će reći i to stalno i govore: raspon, raspon je to. Kakva je to kuća koja s jedne strane hrli u nebo, a na drugoj tone u zemlju? Pa, u najmanju ruku, neuravnotežena. "Ako na jednu stranu stavimo velike krumpire" – govorio je profesor Solar- "a na drugu male, dobro, to još ide, ali kako ćemo odrediti osrednji? Tako je i sa likom u romanu, po čemu je on osrednji?" (tema je bila "Čiča Goriot"). U sredini, u težištu mora biti nešto drugo od osrednjosti koja sama sebe poništava, jer nije niti mala niti velika. Nešto po sebi, ni euforija, ni ekstaza, ni agonija, ni očaj, nego centripetalno provučene krajnosti u sredinu, u kojoj se nalazi i nukleus neke cjeline i specifično, neponovljivo značenje. "Uhvaćeno" i zaustavljeno formom.

Težak je položaj skladatelja.

Gdje je *timel* kuće i hrama? U sredini objekta. Zato je on posvećen sunčanom principu, Apolionu, a lijepo kaže Italo Calvino "Sunce uvijek obasjava sredinu onoga što osvjetljava". I postaje sintetička točka ravnoteže svakome obliku. A glazba je pod Apolonovom višestrukom zaštitom, jer i za nju vrijedi isti princip.

Gdje je *timel* u čovjeku? U solarnom *plexusu*. I upravlja percepcijom i disanjem, pa time i pjevom.

Stara pjesma.

Zavist

Zavist nastaje iz krive procjene. Kada bismo htjeli imati nešto što drugi ima, jer ne znamo kako je to toga došao. A i ne želimo znati. Jer da želimo, ne bismo se dali zarobiti od tog osjećaja krive procjene. Zavist zaustavlja, čini nas ovisnim. Tako nastaje lijenost. Radišan čovjek slijedi svoje interese, zanimanja, usavršava ih. Napadaj zavisti ne dozvoljava raditi. I tu čovjek stagnira. Samoljublje pak skriva osjećaj zavisti, za koji se općenito drži da je neumjesan i neprikladan u ljudskim odnosima, pa kako je zavist žilava, ona se maskira u prigovaranje. Zavist je najzamaskiraniji osjećaj jer pripada samoljublju pa se zajedno pojavljuju. Tobožnji opravdani prigovori su izraz potisnute zavisti. A kako je ona nešto što daje privid uzbuđenja, teško je se rješavamo. Kao i mržnje koja daje privid užitka. Teško je se zapaža jer su njene maske bezbrojne. Pohlepa, predbacivanje, vlastohleplje, častohleplje, uhodarenje i mnogo toga što nije neprijateljstvo u prvom koraku, ali se za vlastito očuvanje brani neprijateljstvom. Čak i onaj pozitivni pol ulizivanja, potkupljivanja ima isti izvor. I dakako, sve moguće gradacije do agresije i nedjela. Njen je vanjski vid naslanjanje na osobu kojoj se zavidi, vezanost za nju. Umjesto da samostalno prionemo razmatranju što je to što želimo od drugog, jer sami nemamo i možemo li to steći, pa učimo kako se to stiče, samoljublje nas vara drugom krivom procjenom, onom o vlastitim sposobnostima, to jest, nesposobnostima. Kriva procjena da mi sami nešto ne možemo rađa zavist što to netko drugi može.

Ustvari, razmislimo li bolje, sama činjenica da smo primijetili nešto što želimo imati kao sposobnost ili stečevinu, govori da imamo tu sposobnost ali je nismo iskoristili ili razvili. Tako zavist nastaje iz nedovoljnog samopouzdanja. Ili uvida da nam to zapravo ne treba. Ta neugodna sitnica je uzrokom borbe između nemoći i nadmoći. Ili se nemoć stavlja pod vlast nekog nadmoćnijeg, ili je želi nadvladati i uništiti. Nekoć su to smatrali smrtnim grijehom, zavidjeti drugima, ali trebalo bi se okrenuti sebi i uvidjeti da sebi najviše škodimo. Jer griješimo krivim procjenama samih sebe.